

اختیار دارید

زندگی مجموعه‌ای از انتخاب‌هاست. قدرت انتخاب در زندگی ما عنصر مهمی است. درست است که ما در دنیایی زندگی می‌کنیم که بر محدودیت‌ها و قید و بندهایی استوار است، به طوری که در جاهایی هیچ حق انتخابی برای ما وجود ندارد، مثل انتخاب پدر و مادر، رنگ پوست، نژاد، محل تولد و ... و در جاهایی هم حق انتخاب بسیار ناچیزی داریم، اما در بسیاری از جاها آشکارا حق انتخاب داریم. تصمیم‌گیری فرایندی است که بخش عمده و مهمی از زندگی ما را تشکیل می‌دهد و ما همواره در موقعیت‌های مختلف زندگی ناگزیر از انتخاب هستیم.

اهمیت انتخاب

از نظرگاه قرآن نیز انسان موجودی انتخاب‌گر است، تا آنجا که در میانی دینی «اعمال اختیاری» شکل‌دهنده هویت آدمی شمرده شده است. آری آدمی با کارهایی که انجام می‌دهد خود را می‌سازد. آنچه اهمیت این موضوع را دوچندان می‌کند، آن است که آدمی موجودی جاودانه است و زندگی ابدی او با نوع اعمال و رفتار انتخابی وی شکل می‌گیرد. در واقع این مسئولیت به عهده او گذاشته شده است که شخصیت و آینده خود را با اعمال اختیاری‌اش شکل بدهد.

چرا انسان مسئول است؟

قضیه روشن است: وقتی موجودی آگاه باشد، توان شناخت خوب و بد داشته باشد، برای او هدف‌ها، کارها و خواسته‌های خوب و بد وجود داشته باشد، و آینده‌سازی او بر این پایه‌ها به‌دست خودش سپرده شده باشد، چنین موجودی خودبه‌خود مسئول است.

این وضعیت ناشی از ساختار انسان است. این‌ها نتایج و آثار خودبه‌خودی ساختار مزبورند و این ویژگی تنها مختص انسان است. پس چیزی که به راستی انسان را چنان‌که شایسته است می‌تواند معرفی کند و او را در جایگاه مناسب خودش بنشانند، آزادی عمل و

قدرت انتخاب اوست.

حتی عقلانیت، به‌عنوان محوری‌ترین راه برای شناخت انسان، در صورتی کارایی لازم را دارد که پس از شناخت راه‌ها و کارها، قدرت انتخاب در کار باشد. هیچ فکر کرده‌اید اگر این آزادی و قدرت انتخاب نبود، مسلم‌ترین بخش وجودی انسان، یعنی عقل نیز، از ارزش و اصالت می‌افتاد و کارایی‌اش را از دست می‌داد؟ زیرا اگر آدمی در هر پایه از توانایی عقلی که باشد، وقتی در میدان عمل و پس از بررسی‌های عقلی توان انتخاب و عمل نداشته باشد و نتواند آزادانه به توصیه‌های عقل خود عمل کند، از عقل چه سودی خواهد برد؟

انسانیت انسان در گرو انتخاب‌های اوست

به‌عبارت دقیق‌تر، انسانیت انسان در گرو انتخاب‌های عقلانی و مسئولانه اوست. درست است که بخشی از تصمیم‌ها و انتخاب‌های ما متأثر از عوامل درونی نظیر احساسات و هیجانات، آگاهی‌ها و ارزش‌های مورد قبول ماست و بخشی نیز متأثر از عوامل بیرونی نظیر دوستان، رسانه‌ها و تبلیغات.

اما فراموش نکنیم همه این‌ها از کانال خواست و اراده ماست که رد می‌شوند. می‌بینید که ما به‌عنوان یک انسان مختار

در قبال هیجانات و احساساتی که نشان می‌دهیم نیز مسئول هستیم. در قبال تفکراتی که داریم، راهی که می‌رویم و تصمیمی که می‌گیریم، و در قبال دوستی‌ها و دشمنی‌ها نیز این ماییم که مسئولیم.

مسئولیت در مقابل انتخاب‌ها

یکی از مهم‌ترین چیزهایی که باید بدانیم، همین است که بدانیم ماییم که مسئولیت همه کنش‌ها و تصمیمات شخصی خویش را بر دوش داریم. «بار گناه هیچ‌کس را دیگری بر نمی‌دارد» (نجم / ۳۸). بنابراین اصل هرگز نباید نتایج و آثار منفی انتخاب‌های خود را به گردن دیگران بیندازیم.

پس اگر شرایطی پیش آمد که کاری غیراخلاقی انجام بدهیم، یا اگر شخصی ما را به کاری ناشایست دعوت کرد و ما پذیرفتیم و دچار مشکل شدیم، جز خودمان حق نداریم کسی دیگر را مقصر بدانیم. ماییم که انتخاب می‌کنیم. بی‌دلیل نیست که می‌بینیم شیطان نیز به حق، در قیامت همه مسئولیت‌ها را متوجه خود انسان می‌کند و می‌گوید: «خدا به شما وعده حق داد و من به شما وعده (باطل) ... من هیچ تسلطی بر شما نداشتم. تنها دعوتان کردم. شما خود دعوت مرا پذیرفتید. پس مرا سرزنش

هر کاری بکنیم، برای خودمان کرده‌ایم. از قرآن بیاموزیم: «هرکسی کاری شایسته انجام دهد، به سود خود اوست و هرکس بدی کند، به زیان (خود) او خواهد بود و سرانجام شما را به سوی پروردگار می‌برند» (جاثیه/۱۵).

برای اینکه بتوانیم درست انتخاب کنیم، شرط اصلی تفکر است؛ تفکری اخلاقی؛ چیزی شبیه محاسبه نفس. باید لحظاتی در شبانه‌روز با خود خلوت کنیم و درباره خود و اوضاع خود و تصمیماتی که باید بگیریم، کارهایی که باید انجام بدهیم، فکر کنیم. ارزیابی کارهای گذشته، ارزیابی دوستانی که با آن‌ها همراهیم، و ارزیابی کتاب‌هایی که مطالعه کرده‌ایم و فیلم‌هایی که می‌خواهیم ببینیم. از خود پرسیم این کتاب در من چه اثری گذاشت. بعد در انتخاب کتاب‌های دیگر دقت کنیم. انتخاب شده مطالعه کنیم و هر کتابی را نخوانیم. جمله‌ای از امام علی (ع) هست که می‌فرماید: «عمر کوتاه است و علم زیاد (یعنی آموختنی زیاد). پس از هر علمی خوبی‌هایش را بگیرید و زیادی‌هایش را رها کنید» (بحارالانوار، جلد ۱، ص ۲۱۹). بنابراین حتی در مطالعات خود نیز باید انتخاب داشته باشیم. در رفیق و دوست نیز بدانیم انتخاب بدون فکر معنی ندارد.

وقتی درست آموزش دیده باشی، با آگاهی مناسب و آماده وارد جلسه آزمون شده باشی، و با حواس جمع، درست را از نادرست بتوانی تشخیص دهی. می‌بینی که انتخاب درست، پیش‌فرض‌هایی دارد. پس در آزمون زندگی هم تا می‌توانیم باید آگاهانه وارد شویم. باید شیوه درست انجام کارها را بیاموزیم. باید اخلاق و رفتار درست را تجربه کنیم. آن وقت است که می‌توانیم موفق عمل کنیم و در نتیجه آرامش داشته باشیم. چرا که

نکنید. تنها خود را سرزنش کنید» (ابراهیم/۲)

عاقبانه انتخاب کنیم

پس مسئولیت‌پذیری در مقابل انتخاب‌ها مهم است. در هر انتخابی در زندگی باید تأمل کنیم. ما گزینه‌های مختلفی داریم و هر انتخابی به معنی دست کشیدن از گزینه‌های دیگر است؛ درست مثل تست‌زدن در تست‌زدن‌ها چه وقت گزینه‌های درست را علامت می‌زنی؟

عاقبت‌اندیشی

تأثیری دارد؟» یعنی نسبت آن را با زندگی جاودانه خویش بسنجیم. اگر موافق آن بود، آن را انجام دهیم و اگر تأثیر منفی داشت، آن را کنار بگذاریم. گناه و ثواب بدین‌گونه انتخاب می‌شوند. اگر عاقل باشیم کار آسانی است. کافی است مؤمنانه زندگی کنیم.

شخصی آمد خدمت رسول خدا(ص). عرض کرد: یا رسول‌الله به من نصیحتی بفرمایید، نوشته‌اند که پیامبر(ص) فرمودند: «آیا اگر من بگویم تو به کار می‌بندی؟» گفت: بله. ایشان سه بار این پرسش را تکرار کردند. البته این تکرار برای این بود که جمله‌ای را که می‌خواستند بگویند، بیشتر در ذهن طرف بماند و بفهمد که جمله با ارزشی است و نباید آن را فراموش کند.

سپس فرمود: «هرگاه می‌خواهی کاری انجام دهی، اول درباره عاقبت آن اندیشه کن و بعد تصمیم به انجامش بگیر.» (بحار، جلد ۱، ص ۲۱۹).

پس در انجام هر کاری به عاقبت آن فکر کنیم. به‌خصوص از خود پرسیم: «این کار در سرنوشت من در جهان دیگر چه

